

*Ewa Milczarek** <https://orcid.org/0000-0003-0726-0959>

WARUNKI ZASTOSOWANIA PAKIETÓW ZERO-RATING W ŚWIETLE ZASADY NEUTRALNOŚCI SIECI

Streszczenie. Przedmiotem artykułu jest analiza wpływu pakietów zero-rating na zasadę neutralności sieci. Problematyka ta ma istotne znaczenie dla rynku usług telekomunikacyjnych i internetowych w UE. Efektem badań jest określenie: czy i na jakich warunkach dostawcy usług łączności mogą stosować pakiety zero-rating. Wykorzystując studium przypadku oparte na orzecznictwie TSUE, autorka rozważa relację istoty neutralności sieci i jej rolę w europejskim dziedzictwie aksjologicznym.

Słowa kluczowe: neutralność sieci, otwarty Internet, usługi telekomunikacyjne, Internet, zero-rating, prawo Unii Europejskiej

CONDITIONS FOR THE USE OF ZERO-RATING PACKAGES IN THE LIGHT OF THE PRINCIPLE OF NET NEUTRALITY

Abstract. The subject of the article is an analysis of the impact of zero-rating packages on the principle of net neutrality. This issue is of significant importance for the telecommunications and internet services market in the EU. The result of the research is to determine whether and under what conditions communication service providers can use zero-rating packages. Using a case study based on the case law of the European Court of Justice, the author considers the relationship between the essence of net neutrality and its role in the European axiological heritage.

Keywords: net neutrality, open Internet, telecommunications services, Internet, zero-rating, European Union law

1. WSTĘP

Rozwój sieci przez wiele lat odbywał się ze znikomą interwencją państwową, co doprowadziło do opanowania rynku Internetu przez kilku potentatów branży IT. Obecnie warstwa techniczna i treściowa sieci pozostaje pod ich kontrolą. Narzucają oni swoim użytkownikom politykę i regulaminy często oderwane od norm występujących w świecie off-line, tworząc tym samym swoisty system prawny.

* Uniwersytet Szczeciński, ewa.milczarek@usz.edu.pl

Unia Europejska, zarówno poprzez prawodawstwo, jak i orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE), dąży do przełamania tej tendencji i zagwarantowania takich samych praw obywateli UE off-line, jak i on-line.

Internet posiada współcześnie szczególne znaczenie w sferze społecznej, politycznej i administracyjnej. Jako miejsce publiczne (Camp, Chien 2020, 13–19; post. SN z 17.04.2018 r., IV KK 296/17, OSP 2019/2/15) jego kluczowym elementem jest dostępność (Habermas 2007, 56). Realizowana jest ona m.in. przez postulat neutralności sieci, czyli zagwarantowanie równego i niedyskryminacyjnego traktowania transmisji danych w ramach świadczenia usług dostępu do Internetu. W świetle powyższego na szczególną uwagę zasługuje wyrok TSUE z 15.09.2020 r. w sprawie *Telenor Magyarország Zrt. v. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Elnöke* (C-807/18 i C-39/19), który traktuje o pakietach zero-rating w kontekście zasady neutralności sieci.

Celem artykułu jest udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie badawcze – czy potencjalnie korzystne dla użytkowników oferty dostawców sieciowych, jakimi są zero-rating, pozostają w symbiozie z zasadą neutralności sieci, umożliwiając darmowy dostęp do określonych treści, czy jednak zachodzi między nimi swoisty konflikt, mający u podstaw odmienną ich aksjologię. Ze względu na popularność oferty zero-rating w Europie odpowiedź na to pytanie pozwoli określić, czy i na jakich warunkach dostawcy usług łączności mogą stosować tego typu oferty, co ma znaczący wpływ na rynek usług telekomunikacyjnych w UE.

Jednocześnie doprecyzować należy, że obszarem dla prowadzonych badań jest prawo europejskie, ze szczególnym uwzględnieniem prawa Unii Europejskiej, co pozwoli poza ich zakresem pozostawić analizy dotyczące innych porządków prawnych. Podstawowymi metodami badawczymi, wykorzystanymi w pracy jest metoda indukcyjna ze szczególnym uwzględnieniem studium przypadku, oparta o orzecznictwo TSUE.

2. PROBLEMATYKA PAKIETÓW ZERO-RATING

Simplifikując, węgierska spółka Telenor, prowadząca działalność na rynku usług informacyjnych i telekomunikacyjnych, umożliwiała swoim klientom zakup ofert „MyChat” i „MyMusic”. Obie opierały się na możliwości korzystania z określonych usług Internetowych, takich jak Facebook, Messenger, Instagram, Twitter, Viber, WhatsApp, Apple Music, Deezer, Spotify’a i Tidal, w ramach „zero-rating” – czyli korzystanie z nich nie było potrącane z ilości danych zawartych w zakupionym pakiecie oraz po wykorzystaniu pakietu były dalej dostępne dla użytkownika. Decyzją węgierskiego urzędu ds. komunikacji i mediów (Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság) uznano, że oferty pakietowe przewidywały środki zarządzania transmisją danych niezgodnie z obowiązkiem równego i niedyskryminującego traktowania, o którym mowa w art. 3 ust. 3 Rozporządzenia

Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2120 z dnia 25.11.2015 r. ustanawiającego środki dotyczące dostępu do otwartego Internetu oraz zmieniającego dyrektywę 2002/22/WE w sprawie usługi powszechnej i związanych z sieciami i usługami łączności elektronicznej praw użytkowników, a także rozporządzenia (UE) nr 531/2012 w sprawie roamingu w publicznych sieciach łączności ruchomej wewnątrz Unii (OJ L 310, 26.11.2015) (dalej rozporządzenie 2015/2120). Spółka zaskarżyła decyzje do sądu krajowego, a ten zwrócił się z pytaniem prejudycjalnym o status wskazanych ofert do TSUE.

Pakiety zero-rating są powszechnie oferowane przez sieci komórkowe w Europie (Rewheel 2014). Z punktu widzenia konsumenta jest to oferta korzystna, pozwalająca na korzystanie z popularnych serwisów bezkosztowo. Umożliwia zatem swobodniejszy i tańszy dostęp do sieci, co szczególnie istotne jest dla najuboższej części społeczeństwa oraz w krajach rozwijających się. Wskazuje się również, że oferty takie stymulują konkurencję na rynku usług telekomunikacyjnych poprzez umożliwienie operatorom wyróżnienia się. Sprzyjają również rozwojowi serwisów internetowych o charakterze platform (Nałęcz 2016, 26; Peng, Preta 2015). Od dłuższego czasu jednak podnoszono negatywny wpływ tej praktyki na neutralność Internetu (BEREC 2016; De Filippi, Belli 2016, 1–39). Kluczowe zatem dla rozważań jest określenie istoty neutralności sieci i jej relacji z ofertami umożliwiającymi darmowy dostęp do określonych treści.

3. POJĘCIE ZASADY NEUTRALNOŚCI SIECI

Neutralność sieci (nazywana również otwartym Internetem) to postulat, który pojawił się już na początku istnienia Internetu¹ jako determinanta funkcjonowania i rozwoju globalnej sieci. Zgodnie z tą zasadą każdy rodzaj transferu danych w Internecie powinien być traktowany jednakowo. Zasada neutralności sieci w początkowej fazie rozwoju Internetu ograniczała się wyłącznie do postulatu niedyskryminacji – zakazu blokowania legalnych treści oraz ograniczania lub spowalniania treści. Obecnie obejmuje również ograniczenia dotyczące płatnego ustalania priorytetów dostępu do treści (Rosston 2018).

Sieć komputerowa składa się z warstwy transmisyjnej i warstwy treści przekazywanej za pośrednictwem tej pierwszej. Jakość warstwy transmisyjnej wpływa na możliwości przesyłu, a w konsekwencji dostępu do warstwy treści. W związku z tym przesył powinien być realizowany w sposób równy: niezależnie od zawartości, rodzaju aplikacji, usługi, wykorzystywanego urządzenia, adresu nadawcy czy odbiorcy (BEREC 2010). Celem jest zniwelowanie możliwości wpływu na dostęp

¹ Chociaż sama idea neutralności w obszarze telekomunikacyjnym sięga XIX w. i wyrażona została w Pacific Telegraph Act of 1860, „An Act to Facilitate Communication between the Atlantic and Pacific States by Electric Telegraph” Ch. 137, U.S. Stat., 36th Cong., 1st Sess. (June 16, 1860).

do treści dostawców usług internetowych (dalej również ISP). W efekcie czego ograniczona ma zostać możliwość oddziaływania internetowych gigantów na rynek, uniemożliwiając im faworyzowanie swoich usług i tym samym wykluczanie konkurencji (Piątek 2017, 16). Oddziałuje to również na prawa konsumentów, którzy poprzez nieuczciwe praktyki ISP pozbawiani są (lub jest to utrudnione) możliwości korzystania z dowolnych aplikacji i usług, a także dostępu do informacji. Popularnymi metodami ograniczania przepływu danych na łączach są dławienie, blokowanie czy uprzywilejowanie ruchu (BoR(12)132).

Znaczenie neutralności Internetu rośnie proporcjonalnie do wzrostu społeczno-gospodarczego wykorzystania usług i funkcji sieci. Obecnie Internet postrzegany jest jako dobro wspólne (Hofmokl 2009, 188–203). Rynek usług internetowych i telekomunikacyjnych odgrywa istotną rolę w gospodarce unijnej. Stanowi kluczowy element jednolitego rynku cyfrowego. Neutralność sieci tworzy indywidualne i możliwe do wyegzekwowania prawo dla użytkowników końcowych w UE do dostępu i rozpowszechniania wybranych przez nich treści i usług internetowych oraz umożliwia im udział w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym on-line. Wyraz tej zasady w prawodawstwie unijnym znajdziemy w rozporządzeniu 2015/2120. Artykuł 3 ust. 3 tego rozporządzenia stanowi, że „dostawcy usług dostępu do Internetu w czasie świadczenia tych usług traktują wszystkie transmisje danych jednakowo, bez dyskryminacji, ograniczania czy ingerencji, bez względu na nadawcę i odbiorcę, konsultowane lub rozpowszechniane treści, wykorzystywane lub udostępniane aplikacje lub usługi, lub też na wykorzystywane urządzenia końcowe”. Artykuł ten wskazuje zasadę ogólną, nie precyzuje jednak w sposób klarowny zakresu możliwych naruszeń zasady neutralności. Z jednej strony sytuacja ta jest pewnym utrudnieniem zarówno dla usługodawców, jak i organów nadzorczych w kwestii kwalifikacji poszczególnych działań ISP jako naruszających tą zasadę. Jednak ze względu na szybki rozwój sieci rozwiązanie to gwarantuje elastyczność niezbędną do osiągnięcia zakładanej skuteczności norm. Nie każde środki zarządzania ruchem uznamy za niezgodne z rozporządzeniem 2015/2120. Środki o charakterze przejrzystym, niedyskryminacyjnym i proporcjonalnym oraz te niepoddyktowane względami handlowymi, a oparte na obiektywnych różnicach w wymogach dotyczących technicznej jakości usług w zakresie określonych kategorii ruchu (Motyw 30 rozporządzenia 2015/2120) mogą być stosowane przez dostawców. Wprowadza to jednak konieczność każdorazowej oceny nowych działań ISP pod kątem zgodności z rozporządzeniem 2015/2120. Wszystkie działania, które teoretycznie godzą w zasadę neutralności sieci (jak np. zero-rating), mogą być uzasadnione i zgodnie z prawem stosowane.

4. KRYTERIA ZASTOSOWANIA PAKIETÓW ZERO-RATING W ŚWIETLE ZASADY NEUTRALNOŚCI SIECI

Pakiety zero-rating pozwalają klientom na nieograniczone korzystanie z niektórych aplikacji i usług. Transmisja generowana przez daną aplikację nie jest wliczana do zużycia transferu danych, jak również nie powoduje obniżenia prędkości transmisji po skonsumowaniu umówionej ilości danych. Nie jest to oferta jednolita i posiada różne warianty zastosowania.

Oferta węgierskiej spółki, jaka była przedmiotem sporu, zawierała takie pakiety, które pozwalały na korzystanie bez ograniczeń (w granicach ilości danych zawartych w pakiecie) ze wszystkich dostępnych aplikacji i usług. Część aplikacji i usług, w zależności od wybranego pakietu, było objęte zero-rating. Dotyczyło to najpopularniejszych aplikacji, takich jak np. YouTube czy Facebook. Po wyczerpaniu zakupionej ilości danych nadal można było korzystać bez ograniczeń z owych aplikacji i usług, a inne były blokowane lub spowalniane (Motyw 29 wyroku C-807/18 i C-39/19).

Analiza oferty pozwala na wskazanie dwóch kategorii aplikacji. Pierwsza była niedostępna dla klienta po wyczerpaniu limitu danych. Druga, imiennie wskazana, dostępna była bez uszczerbku dla jakości usługi. Węgierska oferta zero-rating bez wątpienia doprowadzała do faworyzacji określonych aplikacji lub usług, uniemożliwiając lub zniechęcając z korzystania z innych, z tej samej kategorii. Usługodawca bez wątpienia również dokonywał sztucznego zarządzania transmisją danych, skierowując strumień klientów w stronę określonych w ofercie usług i aplikacji. Rozporządzenie 2015/2120 gwarantuje klientom prawo pozbawionego dyskryminacji dostępu do informacji i treści oraz ich rozpowszechniania, a także prawo do korzystania i udostępniania aplikacji i usług (Motyw 6 Rozporządzenia 2015/2120). Tak skonstruowana oferta narusza tym samym prawa dwóch kategorii użytkowników końcowych: konsumentów oraz przedsiębiorców świadczących usługi w ramach tej samej kategorii, co faworyzowane oferty.

Podsumowując, wskazane środki blokowania lub spowolnienia transmisji danych, które są stosowane w uzupełnieniu zero-rating, czynią technicznie trudniejszym, a nawet niemożliwym, korzystanie przez nich z aplikacji i usług nieobjętych tą stawką. Nie opierają się one na obiektywnych różnicach między wymaganiami technicznymi co do jakości niektórych szczególnych kategorii transmisji danych, ale na względach natury handlowej. W związku z powyższym, tak skonstruowana oferta zero-rating wchodzi w zakres zakazu stosowania z art. 3 ust. 3 rozporządzenia 2015/2120 niezależnie od tego, czy wynikają one z umowy zawartej z dostawcą usług dostępu do Internetu, z praktyki handlowej tego dostawcy lub stosowanego przez niego środka technicznego.

Każda praktyka typu zero-rating nie będzie jednak automatycznie uznana za niezgodną z zasadą neutralności sieci. Mimo że w przypadku węgierskiej spółki TSUE uznał ich praktyki za niezgodne z rozporządzeniem 2015/2120, nie oznacza to końca ofert zero-rating na terenie UE. Zarządzanie ruchem w sposób przejrzysty, niedyskryminacyjny i proporcjonalny jest akceptowane. Egzemplifikując, ISP może zgodnie z prawem zaferować zero-rating do całej kategorii aplikacji (np. muzycznych lub video). Niezgodna będzie jednak oferta, która dotyczy tylko niektórych aplikacji z jednej kategorii, gdyż mimo możliwości korzystania z innych aplikacji użytkownik wybierze tę faworyzowaną, gdyż cena zerowa stwarza zachętę ekonomiczną (tym silniejszą im niższy limit danych) do wybrania konkretnej aplikacji zamiast konkurencyjnych (BEREC 2016). Takie działanie stwarza już zagrożenie naruszenia neutralności sieci.

Operator sieci komórkowej może również oferować bezpłatny dostęp do aplikacji strumieniowego przesyłania muzyki przez pewien okres wszystkim nowym abonentom. Jeżeli ruch związany z tą aplikacją nie podlega żadnym preferencyjnym praktykom zarządzania ruchem i nie jest wyceniany inaczej niż transmisja pozostałej części ruchu, to takie praktyki handlowe nie ograniczają wykonywania praw przyznanych użytkownikom końcowym (Motyw 33 rozporządzenia 2015/2120).

Na rynku dostępne są również praktyki handlowe, w których umożliwia się klientom samodzielny wybór różnorodnych wariantów lub kombinacji usług w ramach pakietu zero-rating, zaspokajając ich indywidualne preferencje. Teoretycznie więc nie dochodzi do faworyzacji z góry określonych usług. Jednak w konsekwencji może to skutkować wprowadzeniem większej lub mniejszej liczby umów o identycznej lub podobnej treści. Usługi i aplikacje oferowane obecnie w ramach zero-rating należą również do tych najbardziej popularnych i cieszących się zainteresowaniem konsumentów. Istnieje zatem wysokie prawdopodobieństwo, że umowy takie powtórzyłyby zapisy kwestionowanych ofert. Wybór użytkowników końcowych jest w znacznym stopniu ograniczony, uwzględniając w szczególności pozycje na rynku odpowiednio ISP, a także dostawców treści, aplikacji i usług. W związku z tym zawieranie takich umów na znaczącej części rynku może ograniczać korzystanie przez użytkowników końcowych z ich praw.

Prawodawca unijny nie ograniczał oceny postanowień umownych i praktyk handlowych stosowanych przez ISP w odniesieniu do konkretnego postanowienia umownego lub takiej czy innej praktyki handlowej rozpatrywanych indywidualnie, lecz przewidział również dokonanie oceny całości postanowień umownych i praktyk handlowych tego dostawcy. Pozwala to na elastyczne reagowanie na nierówne i dyskryminujące traktowanie treści, aplikacji lub usług oraz na zagwarantowanie praw dostępu do informacji i treści oraz ich rozpowszechniania.

Jak wskazuje TSUE, to czy mamy do czynienia z zakazanym ograniczeniem, oceniać powinniśmy również pod kątem oddziaływania postanowień

umownych lub praktyk handlowych danego ISP na prawa nie tylko przedsiębiorców i konsumentów, ale również profesjonalistów, którzy opierają się na takich usługach dostępu do Internetu w celu udostępniania treści i aplikacji oraz świadczenia usług (Motyw 30 wyroku C-807/18 i C-39/19). W tym względzie z motywu 7 rozporządzenia 2015/2120 wynika, że przy ocenie postanowień umownych i praktyk handlowych danego dostawcy konieczne jest właśnie uwzględnienie między innymi pozycji rynkowych tej kategorii przedsiębiorców. Inaczej umożliwiłoby to obejście przepisów dotyczących gwarancji dostępu do otwartego Internetu.

5. ISTOTA I ZNACZENIE ZASADY NEUTRALNOŚCI INTERNETU

Krytyka idei „neutralności Internetu” nie jest zjawiskiem nowym. Sceptycy wskazują na utopijność wizji, która w realiach silnie zmonopolizowanego rynku internetowego nie ma szans na realizację (Zelnik, Zelnik 2013; Ohlhausen 2016–2017). Podnosi się również jej niezgodność z interesami głównych użytkowników sieci poprzez ograniczanie dostępu do interesujących ich treści i usług (McTaggart 2006). Zasada neutralności sieci ma jednak wysokie znaczenie dla dorobku aksjologicznego kultury zachodniej, który oparty jest na wolności słowa i pluralizmie. Sfera publiczna jest sferą, w której jednostki spotykają się, by brać udział w otwartej dyskusji. Potencjalnie każdy ma do niej dostęp, nikt nie wchodzi w dyskurs w przestrzeni publicznej z przewagą nad drugim (Hollub, Habermas 1991, 3). Zachwianie neutralności sieci doprowadzić może do jej „Minitelisation” (Belli 2017, 96–122), w której to z sieci ogólnego przeznaczenia zorientowanej na użytkownika zmienia się w sieć o z góry określonych celach, tworząc w ten sposób biernych konsumentów z góry określonych usług, a nie aktywnych użytkowników Internetu.

Neutralność sieci jest filarem konkurencyjności na rynku internetowym. Odejście od zasady neutralności sieci stwarza warunki do poważnego zakłócenia sił rynkowych i jest niekorzystne zarówno dla konsumentów, jak i przedsiębiorców (Trnka 2018, 67). Neutralność Internetu ma decydujący wpływ na tworzenie i rozwój nowatorskich rozwiązań i demokratyzacji przedsiębiorczości (Król, Pawlak, Snażyk 2023; Madhvapaty Goyal 2014, 76–77). Prowadzone badania wskazują, że zachwianie neutralnością tworzy korzyści głównie dla ISP, podczas gdy dostawcy treści są w gorszej sytuacji (Maillé, Tuffin 2019, 11–123). Stwarza to pole do różnorodnych nadużyć. Za przykład służyć może spór pomiędzy Netflixem a Comcast – amerykańskim koncernem telekomunikacyjnym. Na przełomie 2013 i 2014 r. dławił on dostęp do Netflixu, powodując poważne zakłócenia w prędkości Internetu dla klientów. Ze względu na drastyczny spadek ilości użytkowników Netflix musiał zapłacić koncernowi

nieujawnioną kwotę, aby umożliwić użytkownikom odzyskanie dostępu (Carpobianco 2016).

Obecnie Internet jest silnie zmonopolizowany. Internetowi giganci regulują i kontrolują większość kontaktów społecznych i gospodarczych odbywających się za pośrednictwem sieci. Stwarza to możliwości zarówno sterowania kierunkiem debaty publicznej, jak i skuteczne blokowanie pojawiającej się konkurencji. Wpływa to negatywnie na prawa użytkowników sieci, zagrażając prawom dostępu do informacji, wolności słowa czy prywatności (Dz.U. UE. C.2012.34.1). Zasada neutralności sieci pozwala zatem na realizację praw człowieka on-line (Carrillo 2016). Prawa użytkowników końcowych realizowane są za pomocą usługi dostępu do Internetu, w związku z tym nie może ona sama w sobie działać w celu ograniczenia w korzystaniu z tych praw (Art. 3 ust. 2 w zw. z art. 3 ust. 1 rozporządzenia 2015/2120). Określone treści, aplikacje i usługi, a także określone ich kategorie należy chronić z uwagi na negatywny wpływ środków blokujących lub innych środków ograniczających, niewchodzących w zakres uzasadnionych wyłączeń, na wybór użytkownika końcowego (Motyw 11 rozporządzenia 2015/2120).

Praktyka pokazuje, że omówiony mechanizm ograniczenia ofert zero-rating jest skuteczny, znacznie ograniczając nadużycia dużych firm internetowych. Decydenci, biorąc pod uwagę obecną asymetryczną strukturę rynku internetowego, powinni zrewidować i zaktualizować przepisy, dążąc do wzmocnienia zasady neutralności sieci w innych aspektach (Comeig, Klaser, Pinar 2022). Monopolizacja rynku internetowego nie sprzyja realizacji postulatów demokracji liberalnej, z ochroną praw jednostki na czele. Wymusza to na prawodawcy unijnym podjęcie działań pozytywnych zmierzających do przywrócenia zachwianej równowagi sił i ochrony konkurencyjności.

Idea neutralności sieci różnie postrzegana jest w UE i w Stanach Zjednoczonych, które są mniej rygorystyczne w ograniczaniu tego zjawiska (Briglaue et al. 2022). Większość internetowych gigantów zlokalizowana jest na terytorium Stanów Zjednoczonych, a dominacja na obcych rynkach pozytywnie wpływa zarówno na ich wpływy finansowe, jak i możliwości inwigilacyjne Stanów. Ważne jest zatem wypracowanie spójnego podejścia europejskiego.

6. PODSUMOWANIE

W świetle powyższego analizowane oferty zero-rating pozostają w konflikcie z zasadą neutralności sieci i jako takie nie mogą występować na rynku unijnym. Wskazane w niniejszych rozważaniach możliwości zastosowania ofert zero-rating należy nieustająco analizować w zakresie wywieranych skutków.

Bez wątpienia ograniczenie stosowania pakietów zero-rating nie przełamie zmonopolizowanego rynku usług internetowych i stanowi kroplę w morzu

potrzeb. Zasada neutralności sieci jest jednak istotnym warunkiem wstępnym, który zapewni sprawiedliwe warunki z korzyścią dla obywateli i przedsiębiorców europejskich, w tym do wolności wyboru i wolności dostępu do informacji w internetowym ekosystemie (2013/C 153 E/15).

Korzyści ze stosowania ofert zero-rating dla konsumentów mają charakter finansowy (Renda 2008), jednak straty, jakie z tym się wiążą, są nieporównywalnie większe, mające wyraz w istocie formacji etycznej w pluralistycznym społeczeństwie. Odejście od koncepcji neutralności sieci niesie za sobą szereg implikacji, jakimi są m.in.: ograniczanie wolności wypowiedzi i pluralizmu mediów, naruszenia prywatności, naruszenia konkurencji. Negatywne skutki odczuwać będą nie tylko przedsiębiorcy i konsumenci, ale całe społeczeństwo demokratyczne. Ograniczenie ofert zero-rating nie jest co prawda rozwiązaniem problemu, ale elementem pakietu koniecznych działań, które jako całość pozwolą na ochronę wartości, jaką jest neutralność sieci.

BIBLIOGRAFIA

- Belli, Luca. 2017. „Net Neutrality, Zero-rating and the Minitelisation of the Internet”. *Journal of Cyber Policy* 2(1): 96–122. <https://doi.org/10.1080/23738871.2016.1238954>
- Briglauber, Wolfgang, Carlo Cambini, Klaus Gugler, Volker Stocker. 2022. „Net Neutrality and High-speed Broadband Networks: Evidence from OECD Countries”. *European Journal of Law and Economics* 55: 533–571. <https://doi.org/10.1007/s10657-022-09754-5>
- Camp, Jean. Y.T. Chien. 2000. „The Internet as Public Space: Concepts, Issues, and Implications in Public Policy”. *ACM SIGCAS Computers and Society* 30(3): 13–19. <https://doi.org/10.1145/572241.572244>
- Capobianco, John. 2016. „Effects of Net Neutrality”. *Political Analysis* 18: 1–13.
- Carrillo, Arturo J. 2016. „Having your Cake and Eating It Too: Zero-rating, Net Neutrality, and International Law”. *Stanford Technology Law Review* 19: 364–424.
- Comeig, Irene, Klaudijo Klaser, Lucia D. Pinar. 2022. „The Paradox of (Inter)net Neutrality: An Experiment on ex-ante Antitrust Regulation”. *Technological Forecasting and Social Change* 175: 1–10. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121405>
- Filippi, Primavera De, Luca Belli. 2016. *Net Neutrality Compendium: Human Rights, Free Competition and the Future of the Internet*. London: Springer.
- Habermas, Jürgen. 2007. *Strukturalne przeobrażenia sfery publicznej*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Hofmokl, Justyna. 2009. *Internet jako nowe dobro wspólne*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.
- Holub, Robert C. 1991. *Jurgen Habermas: Critic in the Public Sphere*. London–New York: Routledge.
- Król, Paulina, Marta Pawlak, Tomasz Snażyk. 2023. *An Open and Free Internet in the Eyes of Startups*. Warszawa: Startup Poland.
- Madhvapaty, Havish, Ms. Shiva Goyal. 2014. „Net Neutrality – A Look at the Future of Internet”. *IOSR Journal of Computer Engineering* 16(4): 71–77. <https://doi.org/10.9790/0661-16427177>
- Maillé, Patrick, Bruno Tuffin. 2019. „Neutral and Non-neutral Countries in a Global Internet: What Does It Imply?” W: *Economics of Grids, Clouds, Systems, and Services. GECON 2019*.

- Lecture Notes in Computer Science*. Vol. 11819. Red. Karim Djemame, Jörn Altmann, José Ángel Bañares, Orna Agmon Ben-Yehuda, Maurizio Naldi. New York: Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-36027-6_10
- Marsden, Christopher T. 2016. „Comparative Case Studies in Implementing Net Neutrality: A Critical Analysis of Zero-rating”. *SCRIPTed* 13(1): 1–39. <https://doi.org/10.2966/script.130116.1>
- McTaggart, Craig. 2006. „Was the Internet Ever Neutral?” *TPRC*: 1–31.
- Nalęcz, Andrzej. 2016. „Zero-rating a usługa dostępu do Internetu i usługi specjalistyczne”. *Internetowy Kwartalnik Antymonopolowy i Regulacyjny* 6(5): 33–51.
- Ohlhausen, Maureen K. 2016–2017. „Antitrust over Net Neutrality: Why We Should Take Competition in Broadband Seriously”. *Colorado Technology Law Journal* 15(1): 119–150.
- Owen, Bruce M. 2007. „The Net Neutrality Debate: Twenty Five Years After United States v. AT&T and 120 Years After the Act to Regulate Commerce”. *Stanford Law and Economics Olin Working Paper No. 336AEI-Brookings Joint Center Working Paper* 7(3): 1–16.
- Piątek, Stanisław. 2017. *Rozporządzenie UE Nr 2015/2120 w zakresie dostępu do otwartego Internetu. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Renda, Andrea. 2008. „I Own the Pipes, You Call the Tune: The Net Neutrality Debate and Its (ir) relevance for Europe”. *SSRN Electronic Journal*, 3–41. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1291027>
- Trnka, Krzysztof. 2018. „Net neutrality and Its Influence on the Competitiveness of Web-based Services”. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach. Seria Administracja i Zarządzanie* 45(118): 63–68.
- Zelnik, Bob. Eva Zelnic. 2013. *The Illusion of Net Neutrality: Political Alarmism, Regulatory Creep and the Real Threat to Internet Freedom*. Stanford: Hoover Press.

Inne

- BEREC. 2010. Response to the European’s Commission Consultation on the Open Internet and Net Neutrality in Europe. BoR (10)42.
- BEREC. 2016. Guidelines on the Implementation by National Regulators of European Net Neutrality Rules. http://berec.europa.eu/eng/document_register/subject_matter/berec/public_consultations/6075-draft-berec-guidelines-on-implementation-by-national-regulators-of-european-net-neutrality-rules (dostęp: 1.01.2023).
- Differentiation Practices and Related Competition Issues in the Scope of Net Neutrality. Final Report. BoR(12)132, 26.11.2012.
- Preta, Augusto. Peng Peng. 2015. Discrimination and Neutrality on the Internet: The Zero-rating Case. http://www.dimt.it/wp-content/uploads/2015/10/Zero-rating_vienna_review.pdf (dostęp: 1.01.2023).
- Rewheel. 2014. EU28 & OECD Mobile Internet Access Competitiveness Report Q4 2014, http://dfmonitor.eu/insights/2014_nov_premium_q4_update/ (dostęp: 1.01.2021).
- Rosston, Gregory L. 2018. „Net Neutrality: Changing Regulations Won’t Kill the Internet”. *Stanford Institute of Economics Policy Research*. <https://siepr.stanford.edu/publications/policy-brief/net-neutrality-changing-regulations-wont-kill-internet> (dostęp: 1.05.2023).

Akty prawne

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2120 z dnia 25.11.2015 r. ustanawiające środki dotyczące dostępu do otwartego Internetu oraz zmieniające dyrektywę 2002/22/WE w sprawie usługi powszechnej i związanych z sieciami i usługami łączności elektronicznej praw użytkowników, a także rozporządzenie (UE) nr 531/2012 w sprawie roamingu w publicznych sieciach łączności ruchomej wewnątrz Unii, OJ L 310, 26.11.2015, s. 1–18.

Pacific Telegraph Act of 1860, „An Act to Facilitate Communication between the Atlantic and Pacific States by Electric Telegraph” Ch. 137, U.S. Stat., 36th Cong., 1st Sess. (June 16, 1860).

Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 17.11.2011 r. w sprawie otwartego Internetu i neutralności sieci w Europie (2013/C 153 E/15).

Opinia Europejskiego Inspektora Ochrony Danych w sprawie neutralności sieci, zarządzania ruchem oraz ochrony prywatności i danych osobowych, Dz.U. UE. C.2012.34.1.

Orzecznictwo

Wyrok TSUE z 15.09.2020 r., w sprawie *Telenor Magyarország Zrt. v. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság Elnöke*, C-807/18 i C-39/19, ECLI:EU:C:2020:708.

Postanowienie Sądu Najwyższego z 17.04.2018 r. IV KK 296/17. OSP 2019/2/15.